UNITED STATES
HOLOCAUST
MEMORIAL
MUSEUM

Ukrainian Museum-Archives of Cleveland
Displaced Persons Camp Rare Book Collection

Item in Public Domain or an Orphan Work:

The United States Holocaust Memorial Museum Library respects the copyright and other intellectual property rights associated with the materials in its collection and makes good faith efforts to locate copyright owners. According to the Library's knowledge, the Library may make this title publicly available for reasons including but not limited to: the title is in the public domain or the title is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact the USHMM Library by phone at 202-479-9717, or by email at reference@ushmm.org.

23 842

Свобода народам, свобода людині!

За Українську Самостійну Соборну Державу!

– За вільні національні держави поневолених народів!

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

БОРОТЬБА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ НА СХІДНО-УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ 1941--1944

/спомини очевидця й учасника/

(правдоподібно Євген Стахів - Маталльонера)

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗЕЙ-АРХІВ.
Клівленд.
Гол. Інв. Ч. 23 842
Бібл. Етн. Нум. Світ. Архів. Мист.

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

Із збірки:

Доповіді для українського самостійника на чужині

Ч.6. Рік III 1947

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

ХАЙ ЖИВЕ ЄДНІСТЬ
КРАЮ І ЕМІГРАЦІЇ !

-х-

Осередньою і основною ціллю боротьби
українського народу є
УКРАЇНСЬКА САМОСТІЙНА СОБОРНА ДЕРЖАВА!

-х-

Слава найкращим синам України, героїчним Борцям -
Української Повстанської Армії /УПА/ !

-х-

УКРАЇНСЬКА ГОЛОВНА ВИЗВОЛЬНА РАДА /УГВР/
є єдиним і найвищим
КЕРІВНИЦТВОМ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ УКРАЇНИ !

-х-

Всі - без огляду на партійні та інші різниці - ставаймо під боєві прапори українського народу, які несе непохитно Українська Головна Визвольна Рада /УГВР/ !

-х-

Е.Павлюк

БОРОТЬБА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ НА СХІДНО-УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ 1941-1944

/Спомини очевидця і учасника/

Уже появлялося в українській пресі та в різних брошурах багато споминів і статтей про визвольну боротьбу українського народу під час другої світової війни, але дуже мало посвячено місця боротьбі на східно-українських землях. Це примусило мене до опублікування моїх споминів, про ці змагання, яких я був учасником.

Серед українців зовсім неправильна думка, немовби у визвольній боротьбі підчас другої світової війни брала участь передусім Галичина і Волинь, себто західно українські землі. Я хочу розповісти про змагання українського народу поза Збручем, себто на східно-українських землях, в яких згинули тисячі українців за самостійну соборну українську державу.

Визвольні змагання українського народу не скінчилися боєм під Базаром чи зліквідуванням партизанів Холодного Яру. Вони тривали дальше, лиш принимали різні форми. Доба НЕП-у і "українізація" принесла СВУ, СУМ, УВО, БУД, та закінчилася голосним процесом СВУ і масовими розстрілами, тюрмами і вивозами на Сибір. Опісля приходить колективізація, наслідком якої був жахливий голод в роках 1933-34. Дальше чистка серед комуністичної партії в 1937 р., яка обхопила не лише партийців але і масу національно свідомих одиниць. Усе це наслідки організованої і стихійної боротьби українського народу проти червоного насильства за самостійність.

Коли німці розпочали війну в 1941 р. проти большевиків, зорганізоване українське підпілля в карних лавах українських революціонерів було у великій мірі приготоване до нової дійсности. У Львові повстав тимчасовий український уряд 30. червня 1941 р. Цей уряд визнала вся Галичина, Волинь та Правобережжя. В той сам час самостійницька ОУН висилає на східно-українські землі похідний авангард зложений із загартованих у визвольній боротьбі революціонерів, які переходять нелегально на східно-українські землі, щоби посилити і скріпити революційний елемент на тих землях, послаблений довголітнім большевицьким терором, та підготовитися до боротьби з новим наїзником, бо вже з перших днів були ясні замири німців супроти України. Зорганізовано три великі похідні групи.

Група "Північ" мала дістатися до Києва і організувати визвольну роботу на Київщині і на Правобережжі. На чолі цієї групи стояв с.п. Дмитро Мирон-Орлик, який опісля в липні 1942 р. згинув як краєвий провідник ОУН, застрілений Гестапом на вулиці Києва. Друга група "Полудне", яка мала завдання дістатися до Дніпропетровська /Січеслава/ і організувати боротьбу на Південній Україні. Третя група "Схід" мала дістатися до Харкова і там організувати боротьбу. На чолі третої групи стояв с.п. Микола Лемик-Сенишин, знаний з процесу у Львові за вбивство большевицького представника Майлова в 1933 р. М. Лемик згинув враз зі своїми чотирома друзями в Миргороді на Полтавщині в жовтні 1941 р. розстріляний німецькими посіпаками.

Завдання цих борців за волю не було легке. Німці опричники, на спілку із бувшими енкаведистами й іншими прислужниками, з місця старалися

знищити всякий український гін до волі. За німецьким фронтом їхали Гестапівці і робили криваву роботу. Усіх, хто виявляв забагато активности в організованні українського життя, арештовано і строго карано. Але не зважаючи на терор, вже в перших місяцях війни, себто в липні, серпні і вересні 1941 р., удалося зорганізувати українську цивільну адміністрацію, яка булапочатком державного будівництва. Цивільна адміністрація з обласними управами на чолібула зорганізована в слідуючих обл..тях: Житомир, Камянець Подільський, Винниця, Кіровоград, Київ, Дніпропетровськ, Миколаїв, Запоріжжа і Полтава. Всі ці області фактично визнали тимчасовий уряд, хоч практично він був уже у Львові зліквідований Гестапом тоді, коли арештовано його голову Стецька Я. і інших членів уряду та провідника ОУН С. Бандеру. Частинно адміністрація була вже зорганізована українськими самостійниками в Сумщині, Чернигівщині, Харківщині, Одещині, на Криму і на Донбасі.

Але зорганізоване життя українців не понутру було німцям, бо вони старалися обсаджувати адміністрацію своїми вислужниками "фольксдойчерами", москалями та родовитими німцями. Тому то німці зачали арештувати бургомістрів та членів обласних управ. В арештуваннях активну участь брали теж бувші енкаведисти, що при помочі німців старалися нищити українських самостійників та в цей спосіб прислужитися червоній Москві. Арештування почалися від Житомира, де жертвою впало десяток три українських самостійників дня 31. серпня 1941 р. Дальше арештовано самостійників в Бердичеві, Винниці, Староконстантинові, Василькові, Хвастові, а відтак в Дніпропетровську, Кривім Розі, Кіровограді, Херсоні і Миколаєві.

Стало тоді ясно, що треба тактику змінити, перестаючи робити широку пропагандивну роботу ясно та перейти в глибоке збройне підпілля. На цілій Україні дістали українські самостійники нові інструкції, які забороняли легальну працю, що вже коштувала багато життя, а вести доручену пропаганду тайно листівками, брошурами, шептаним словом і організованням широкої сітки підпілля. Тоді почалася боротьба за життя і смерть, за бути чи не бути українському визвольному революційному рухови чи навіть українському народови. Терор та методи німців були не гірші від большевицьких. Осінь 1941 р. принесла колосальні жертви українцям, але і рівночасно науку, як треба організувати боротьбу на далі. Кінець 1941 р. та початок 1942. це реорганізація сил, зміна тактики та внесення нових елементів в програму. Від того часу ніхто не смів признатися до українського патріотизму, уже не кажучи самостійництва, бо німці арештували навіть тих, що верталися зі заслання - Сибіру по довгій каторзі; вважав - це "небезпечний елемент", бо коли хтось не боявся виступати проти большевиків, не побоїться виступати і проти німців. Треба отже заздалегідь запобігти цьому і скорше зліквідувати, як цей зачне діяти.

Визвольно-революційний рух не помилився, коли давав нові інструкції. Через зиму 1941-42 німці виарештували цілий ряд людей, що хотіли легальним способом організувати українство, не послухавши інструкцій українського визвольного руху. Німці зліквідували в Києві Я. Чемеринського, поетку О. Телігу і її чоловіка інж. Телігу, І. Рогача та інших. З того часу, хто хотів дальше боротися за українську державу, мав лише один вихід: продовжувати боротьбу в нелегальний спосіб. Треба було зрезигнувати з читалень "Просвіти", з аматорських гуртків, з видавання легальних газет, бо все це служило лиш німцям для їх пропаганди, для їх провокативної роботи, а українському суспільству приносило втрату. Знов же большевицькій пропаганді це давало козир до руки, що українські "націоналісти" /так вони називали всіх, хто був проти них/ це німецькі запроданці і що німці роблять Україну самостійною від хліба, молока та сала при помочі

своїх "підлих помічників націоналістів".

Отже, як я вже сказав, німці почали масову чистку серед усіх свідомих українців, що не слухали наказів німецької влади, а виконували свої обовязки супроти України. Так згинули організатори українського самостійницького руху на Криворіжжі, інж. Сергій Щерстюк і Ганка Максимець, в лютім 1942 р. розстріляні німцями в Кривому Розі. Українське підпілля Криворіжжа вибудувало своєму героєви могилу, яку німці кілька разів нищили, але вона за ніч знова росла. В березні 1942 р. розстріляло Гестапо організатора самостійницького руху в околиці Кременчуга, М. Щепанського, враз із жінкою і чотирьома нелітними дітьми, та Надю Мойленко, Петра Олійника - Батька і 22-ох самостійників-революціонерів із його групи. Усі вони перед розстрілом кликали: "Смерть катам! Хай живе Україна". Опісля в квітні 1942 р. в тому Кременчузі розстріляло Гестапо 6-х уродженців Західної України, які по зліквідуванні групи Щепанського далі організували визвольний рух: В. Вережака, П. Длябогу, Б. Мазяра і інших, яких прізвищ не тямлю. По смерти тих героїв розкинено в цілій околиці листівки, що взивали нарід до дальшої боротьби проти німців і большевиків.

В Полтаві розстріляло Гестапо в той час бурмістра міста Боржовського і організатора самостійницького підпілля на Полтавщині "Ігора". Німецький шал обхопивусю Україну. Німці думали, що вони терором застращуть українських самостійників. Пішли знову арешти. У Києві, між іншим, проходили арешти кількома наворотами цілий 1942-43р. Усіх прізвищ арештованих і постріляних друзів не пригадую собі; богатьох знав я лише під підпольним псевдом. Між іншими був заарештований і пропав у Києві Ярослав Хомів-Лімницький, Ярослав Стеранка, Семен Цимбалко, "Могила", Наталка Винників і богато інших кармних героїв самостійницького підпілля, які слухали наказу свойого тодішнього краєвого провідника на осередніх українських землях, Д. Мирона-Орлика, що опісля сам згинув. Знов же усією революційною роботою в Україні кермувавпровід, зложений з незаарештованих членів уряду, скомплетований випробуваними революціонерами. На чолу проводу стояв Максим Рубан.

Не зважаючи на сильний терор, німці не зломили сили самостійників і в Києві до самого кінця виходила нелегальна друкована газета "За Самостійну Україну". Кромі Києва сильний самостійницький рух був зорганізований по цілій Правобережній Україні. Про розміри боротьби хай послужить виказ жертв розстріляних і арештованих друзів в різних місцевостях Правобережжа. Сильна агітація українських самостійників, щоб населення не давало себе вивозити на роботу до Німеччини, взивання народу організувати самооборонні відділи, як рівнож масове розкинення нелегальної протинімецької літератури, атентат в Староконстантинові на ляндвіртшафтфюрера Міллера, страшного садиста, що нагаями бив людей як за панщини, ціла та широкозакроєна протинімецька акція викликала масові арешти і розстріли на Правобережжі. В Житомирі згинув М. Кравс, Хома і інші. На Винниччині весною 1943 р. заарештовано понад 300 людей із Львом Дівиком на чолі, як підозрілих в протинімецькій діяльності. Широкі арештовання не оминули і Корсунщини, сторін нашого генія Шевченка, де в травні 1943 р. арештовано понад 800 людей і багато з них постріляно. Між розстріляними був Василь Чиснюк, Федір Шевченко, Борис Левченко та Іван Зіниця.

Підпільна боротьба Правобережжя перемінилася в осені 1943 р. взорганізовану повстанчу акцію. Повстає кілька повстанчих осередків: в Холодному Ярі на чолі з "Костем", на Уманщині на чолі з "Остапом" і на Фастівщині. На Камянець-Подільщині, в Житомирщині і Винниччині оперували вже осінню 1943 р. регулярні частини УПА-Схід, які опісля зєдналися з відділами Холодноярщини і Уманщини. Командантом УПА-Схід був Омелян Грабець-Батько, що опісля згинув весною 1945 р. Відділи УПА-Схід робили широко

закроєні рейди, ліквідували німецьку адміністрацію, нищили німецьких ляндвіртів, розбивали колгоспи і радгоспи, ділили поміж населення державне майно і землю та робили широку пропаганду українській визвольній справі. Відділи скрізь мали широке попертя населення і люди масово втікали в ліси і в цей спосіб маніфестували своє протинімецьке наставлення і любов до рідного краю. Відділи УПА робили наскоки на поїзди, що везли українську молодь у Німеччину та освободжували тих новітніх невільників, розбивали табори полонених, в яких знаходилися чи то українці-червоноармійці чи італійці, серби, голяндці, французи і давали їм поміч пробиватися в рідні краї, чи брали їх до відділів УПА.

Нарід оповідав легенди про ураїнське військо і про геройську боротьбу. Слава про боротьбу УПА з німцями лунала на Донбасі і на Криму та по всій Україні. Люди їхали на Правобережжа, щоб вступити у відділи та щоби докладніше довідатися про своє рідне військо. Широку славу рознесли відділи УПА, які літом 1943 р. під командою "Корнієнка" рейдували по Житомирщині через Новгород Волинський, Коростень, Малин, аж під Київ і вернулися через Коростишин і Староконстантинів на Волинь. Нарід розказував про українське вуйсько, яке в українських одностроях ішло крізь села і міста, бючи німців та ліквідуючи німецьку владу.

Поява відділів УПА піддержувала нарід на дусі і додавала віри у власні сили. Нарід вірив, що можна успішно боротися з ворогами за Самостійну Україну. Висаджені поїзди, які лежали вздовж лінії Козятин-Шепетівка-Здолбунів і на лінії Коростень-Сарни, доказували про справність вудділів УПА на Правобережній Україні.

БОРОТЬБА НА ПІВДЕННІЙ УКРАЇНІ

Південна Україна обхоплює області: Одеську, яку заняли румуни і назвали її Трансдністрією, Миколаївську, Запорізьку, Кіровоградську, Дніпропетровську та Крим. Південна Україна це бувший степ. Немає лісів, тому ширша партизанська акція, яка розвинулася опісля в інших околицях України, тут обмежилася тільки до рейдів. Дніпрові плавні є замалі, щоби тут могли стаціонувати відділи УПА. УПА робила передовсім рейди в Північну Одещину і Кіривоградщину, але дальше на південь не забігала. Тому тут треба було вести акцію з глибокого підпілля. В тих околицях населення міст і сіл відносилося зі спеціяльною симпатією до визвольної справи. Селяни, робітники і інтелігенція не тільки помагали та крили революціонерів в їхній роботі, але широкою струною влилися самі в активну підпольну роботу. Не диво, що тут підпілля розвинуло широку діяльність і мало величезні успіхи. В тому напрямі величезну працю вложили і провідні революціонери і низові члени, як рівнож звязкові курієри, які зимою 1941 р. і 1942 р., а опісля літом 1942 продіставалися сотки кільометрів пішки, щоб усталити контакт між революційними самиосередками та керуючим центром південної України. Тут німцям було тяжко виловити членів, бо бо провід мав уже науку з проведеної боротьби на Київщині і усі революціонери, додержуючись інструкції, провадили акцію від самого початку з глибокого підпілля. Керуючий революційний центр зрезигнував з легальної роботи і тому охоронено багато людей від арештів. Вправді арешти проходили і тут, але жертв не було стільки, що в північній Україні, а добре зорганізавані боївки ОУЕ, під командою Петречка-Граба, дуже часто увільняли смілими наскоками на тюрми і концлягри своїх співтоваришів, що попали в німецькі руки.

В південній Україні виходили два нелегальні часописи: "Вісті з Дніпропетровську" і "Чорноморська Січ" в Одессі. Кромі тих часописей виходили багато різних листівок та інструкцій для населення. Революційна сітка дія-

ла справно, так що цілі села, заводи і уряди були під впливом українського визвольного руху. По впертій праці вдалося також включити до боротьби за українську справу і комсомольську молодь. Під впливом освідомлюючої праці українських революціонерів ця молодь пізнала правдиве обличча большевизму і від нього відвернулася. Багато молодих хлопців зголосилися до УПА і їх перетранспортовано тайними звязками аж на Волинь. Рівнож і дівчата, студентки медицини, голосилися до медичних сестер і лікарів до УПА.

Нарід читав підпольну літературу і організувався в тайні гуртки підпорядковані одному проводові. Ті землі дали опісля кількох членів УГВР, прізвищ яких з відомих причин сьогодні ще не можна подати. Річ ясна, що німці не приглядалися спокійно тій революційній роботі, цим листівкам розкиненим по містах і селах, спроти волі селян і робітників їхали до Німеччини на роботу та втечі людей в ліси. Вони старалися знищити всіми можливими засобами революційне підпілля та вживали до цього, як звичайно, провокацій і терору. Кригаву нитку страждань почав інж. Сергій Шерстюк та Ганна Максимець, про яких я вже згадував на початку. Опісля був розстріляний[3] початком 1942 р. поет Криворіжжа, каранний уже передтим большевиками пятьлітнім засланням на Сибір, автор багатьох патріотичних віршів, зібраних у книжці "Кобза", Михайло Проненко і його товариш учитель Іван Потапенко. По атентаті на шефа Гестапо 31. грудня 1942 р. німці арештували в Кривому Розі "Степана" і "Вихора".

В серпні 1943 р. німці арештували, а опісля зліквідували члена окружного проводу ОУН Криворіжчини, Романа Антоняка і ряд його співробітників. Спробу визволення Антоняка з криворіжської тюрми робив "Юрко", окружний провідник ОУН, однак сам згинув у спробі визволення друга. В Миколаєві заарештовано Мацілинського, Цицу, брата і сестру Лехіньких, що опісля пропали без вісти. Весною 1943 р. був застрілений німцями Федько Клим, якого других двох братів, Івана Клима, організатора робітництва в Запоріжжі і на Донбасі, визначного члена ОУН, розстріляли німці в березні 1944 р. в Дрогобичі і Михайла Клима, організатора перших самооборонних відділів у Долинщині, якого замордували німецькі посіпаки в січні 1944 р. На Криму розстріляли німці в місті Джанкой весною 1942 р. молодого хлопця Романа Бардахівського, Любака, Зенона Лотоцького й др. Там же пропав опісля осенню 1943 р. Євген Шед.

Незнаного мені з прізвища революціонера Петра застрілили німці при провірці документів в липні 1943 р. в селі Знаменівка, павлоградського району. Декілька революціонерів, попавши в руки німців, відбирали собі життя. Для прикладу "Бурлака" Степан, обскочений німцями в Кіровограді, стріляв до них з двох револьверів, кладучи трьох німців трупом, а останню кулю пустив собі в голову; "Славко" в Кривім Розі, що підрізав собі бритвою горло, щоб скоротити собі тюремні знущання.

У відповідь за насильства над народом і за арештування українських самостійників, виконано цілий ряд атентатів на членів Гестапа. І так, за застрілення на вулицях Дніпропетровська самостійника "Жори" в кількох днях по вбивстві в серпні 1943 покарано смертю двох агентів Гестапо, а по місті розкинено листівки зі зазивом помагати революціонерам, попереджувати перед арештуванням, помагати втікати з тюрем. Листівки звертались навіть до поліції, щоб помагала революціонерам. Колиж поліцисти будуть вірно служити Гестапові і знущатися над українським народом і революціонерами, будуть карані смертю як цих двох Гестапівців. "На терор відповідаємо терором" - проголошували листівки. Виконано рівнож присуди смерти на агентів Гестапа в Кіровограді, Мелітополі, Миколаєві та Гуляйполі.

В одеській області, яку заняли румуни, теж широко розвинена була самостійницька діяльність. Вправді румуни не тероризували населення так як німці, не вивозили людей на роботи, але зате вони вели сильно денаціоналізаційну й русофільську політику. Тут усі газети виходили лиш в російській мові. Театр в Одесі виставляв штуки лиш в румунській і російській мові. Сильний терор

йпов на Буковині, яку влучено безпосередньо до Румунії. Румуни боялися українського сепаратистичного руху і тому переслідували самостійницький рух. Самостійницька сітка була зорганізована в Одесі і цілій області. Добре був наладнаний звязок з прочими областями України і з Галичиною. Повстанські рейди доказували народові про силу української революційної ідеї.

В Одесі викінчувалося монтування тайної української радіовисильні, що в ході подій перенесено її на Волинь. Більших жертв у людях тут не було, бо серед румунів процвітало з давна перекупство і тому можна було за гроші викупити людей з тюрми. Був такий випадок, що розкенені були в Одесі самостійницькі листівки. Їх визбирали румунські жовніри, а на другий день продавали населенню по одній марці за штуку. По відступі румунів лишилися кадри революціонерів в терені для продовжування боротьби проти большевиків.

Слід також згадати жертвенну поставу українського громадянства. Українське громадянство дуже прихильно ставилося до революціонерів, переховувало їх, годувало та як могло помагало, хоч кожний через це ризикував власним життям. Німці розліпили були по всій Україні розпорядження, що хто буде переховувати українських революціонерів, буде караний смертю. На кожному домі мусів висіти список замешкалих. Сталі контролі домів слідили за непроголошеними людьми. Кожний громадянин, який переховував самостійників-революціонерів, згідно з розпорядженням німців мав бути караний розстрілом. Але це не застрашувало людей і вони переховували підпільників, озброєних в пистолі і гранати та друкували у своїх домах нелегальну літературу. Були випадки, що німці викривали підпільників, але в тих випадках стрічали збройний спротив й оборону усіх мешканців дому, як це було в одному селі на Мелітопільщині весною 1943 р. Це одна хата, яку окружили німці, в один мент перемінилася в твердиню і німці мусіли вісім годин здубувати вхід до хати, поки оборонці не погинули всі, боронячи підпільників в тому домі. Тоді то згинув селянин Шевченко зі своїми двома синами і революціонер-самостійник Вінтонів. Таких випадків геройства було більше.

Хто з революціонерів, що залишилися на південній Україні, не згадує добрим словом незабутньої "тьоті", старшої жінки, років около 50, доцентки університету, бувшої медсестри повстанських загонів з часів визвольних змагань 1917 - 21 р. Її усі популярно називали "мамою революціонерів". Знало її около 100 підпільників і всіми вона піклувалася як рідними дітьми. Хто з них не пригадує собі незабутньої "Сивої", її мужа бугальтера, бувшого учасника бою під Крутами і доньки Ліди, що була мед-сестрою в УПА? В мешканні цієї родини відбувалися наради революційного-визвольного центру, лічилися ранені бойовики і переховувалися все декількох підпільників. Була вона справжньою козачкою-патріоткою. Багато-багато безіменних героїв видала в тих часах Україна і про них мабуть історія не спомяне, бо вони були нормальними жовнірами на стійці і ними лишилися. Не для слави, бо за неї можна було дістати кулю, а виконували свій патріотичний обовязок супроти України. Люди, які віддали для народу все, синів, доньок, особисте щастя, нині на еміграції терплять злидні в таборах, а емігрантські патріоти прозивають їх "східняками".

Перебуваючи в Холодному Ярі осінню 1943 р., стрінув я старого діда Тараса понад 60 років, який в роках 1920/23 був командиром повстанського відділу в тих околицях. Опісля виїхав він на роботи в Донбас і там ховався від всевидючого НКВД. Коли однак большевики втікали за Волгу, він вернувся назад в свої рідні околиці. Тут сконтактувався він з українськими революціонерами і став орранізувати самостійницьке підпілля. Коли в Холодному Ярі зорганізовано перший відділ УПА, він стає членом штабу загону, як організатор повстанської армії. Дід Тарас був душею партизанських дій новоствореного загону УПА. Прекрасно вивязувався зі свого завдання, якого сам добровільно піднявся. Своєю спритністю та впертістю розвідчика нераз охоронив він загін від страти в людях. В бою з німцями сс-ми в дні 2 листопада 1943 р. згинув він смертю героя зі словами; "Хлопці, хороніть Україну, не дайте її пропасти"!

Вічно в свідомості стоїть мені перед очима день 24.вересня 1943 р.в се- і на Кіровоградщині.В той день зустрічав я перший повстанський відділ зор- ганізований в околицях З.на Лівобережжі,який на тачанках прибув сюди,щоб дальше продістатися в околиці Холодного Яру.Відділ начислював 150 мужчин, які кинули жінок і рідню і йшли воювати за краще завтра народу.По промові, яку я виголосив до відділу,зясовуючи боєвикам наше сучасне положення та вигляди боротьби за самостійність як рівнож звертаючи увагу на труднощі боротьби та велику відповідальність перед історією,забрав слово заступник командира відділу,молодий учитель М.Він сказав,що всі члени сотні прекрасно собі здають справу з важности хвилини і докладно знають,що перед ними смерть або перемога.Вони не лякаються ніяких труднощів ні небезпек.До втрачення не мають нічого кромі марного життя.Закінчив словами Ігоря Святославича:"Лучше поруганому бути,ніже полоненому бути!" По присязі,яку зложив відділ на вірність Україні і Головній Команді УПА та дали кілька сальв з автоматів з гаслом "Слава" помчалися тачанки в назначене місце постою.

Ніколи не можу забути все веселого обличчя Льоня В.з Херсона,якого впіймали німці з нелегальною літературою і з пістолею.Він вправді витягнув пістолю до стрілу,але не мав щастя,бо пістоль його затявся.Його вели на розстріл над глибоку прірву.Уже Гестапівський посіпака приложив йому дуло автомата до потилиці,а Льоньо в останньому моменті,коли гукнув постріл,в судорогах вхопив німця за руку і потягнув його зі собою в яму смерти.Льоня згинув,але і рівночасно вкоротив життя свойому катові.

Південна Україна геройсько боролася з німецьким окупантом.Падали борці за волю,на їх місце приходили інші.Лави революціонерів - самостійників росли.Кожний,в кого билось українське серце,ставав до боротьби.В ряди українських самостійників ставали навіть чужинці,які замешкували українські простори,як татари,грузини,греки,а навіть і деякі москалі.Кличі,які ширили українські самостійники,доходили до нутра тих чужинців і вони переконувались, що їм буде краще жити в самостійній Україні як в совєтськім раю чи гітлерівській новій Европі.Вони передруковували наші листівки і літературу на свою мову і поширювали між своїх земляків.Німці їх арештували і жорстоко карали.

СХІДНА УКРАЇНА ПІД САМОСТІЙНИЦЬКИМ ПРАПОРОМ .

Східна Україна це області:Харківська,Сумська,Донбас та Кубань.Харків і Донбас це промислові околиці і населення тут досить мішане.Кромі українців живуть по містах грузини,вірмени,татари,москалі,а в околицях Маріюполя навіть греки,які приїхали сюди ще за Катарини II.і творять сильну колонію із 27 сіл і містечок.Українська національна свідомість тут слабша,як в інших областях України,але не зважаючи на це і тут самостійницький рух мав широке поле праці та величезні успіхи. Ці терени не підлягали владі цивільного правління на чолі з ославленим Кохом,а були адміністровані військовою владою. Військове правління приняло обобливо хитру тактику супроти українців і на жаль перехитрили деяке число української інтелігенції.Це мало місце спеціяльно в Харкові.

Зима 1941-42 це жах голоду,який панував тоді по всіх більших містах на Україні,та перебрав міри у Харкові,від якого фронт не пробігав дальше,як 20-25 км.Підчас цього голоду згинуло багато української інтелігенції,бо Харків як відомо,бувша столиця УРСР і в ньому концентрувалася еліта України.Тут жив Аркадій Любченко,що не хотів як Бажан,Чичина і [illegible] втікати враз з большевиками і сатирик Анатолій Гак,жінка письменника [illegible] Хоткевича,жінка бувшого Наркома Шумського та багато професорів,доцентів і визначних громадян.

Зусилля військової адміністрації полягало на тому,щоб приєднати українську інтелігенцію для цілей німецької політики.Німецькі військовики здавали собі справу,що для розбиття большевиків треба розвязати українську проблему.Вони знали,що Українці дорожче наставлені до німців,саботують їхні окупаційні зарядження і накази і змагають до самостійности.Тому німецька армія

хотіла всю вину за німецький терор на Україні скинути на партію, чи на Гестапо. Німецькі військовики заявили, що коли війна скінчиться, то армія постарається, щоб український нарід дістав державу, але тепер на це не час, тепер мусять українці помагати німцям розбити большевиків. Вони навіть брехали, що уже тепер українці дісталиб державу, але українські революціонери ворожо відносяться та поборюють німців і тому німецький уряд не може дати українцям самостійности. На свою агітку зловили вони декількох українських інтелігентів, які повірили їхнім облудним словам, що, мовляв, причиною зла є український визвольний рух.

Самостійницьку діяльність у Харкові почало кількох молодих революціонерів на чолі з Процінським. Коли в жовтні 1941 р. німці заняли Харків, українські самостійники з місця почали вести оживлену роботу. Згодом у Харків прибули інші революціонери з Полтави і Кремінчуга. Вправді відносини не були тут найкращі/причини подані повище/. Не зважаючи на це, поведено сильну акцію серед робітництва, яка знайшла серед нього широкий і прихильний відгомін. Ще краще приняло роботу українських революціонерів населення сіл і містечок, тому що там була досить висока свідомість.

Німцям вдалося в Харкові два рази викрити революційну сітку. Раз весною 1942 р., другий раз осінню 1942 року. В той час заарештовано і розстріляно цілий ряд самостійників, між ними "Мідрий", "Зелений" і "Сірко". Але не зважаючи на терор і хитру німецьку політику, кадри революціонерів самостійників росли, на зміну впавшим приходили нові, які продовжували їхнє діло.

Особливо сильний відгук знайшла революційно-самостійницька акція між робітництвом Донбасу. Тамошній український робітничий елемент виявив досить гарну свідомість. Відчувши на своїх плечах усі "добродійства" большевицького раю та добре пізнавши нових німецьких "визволителів", робітники Донбасу побачили, що правда є за тими, які виступають і проти большевиків і проти німців і проголошують кличі соціяльної справедливости й індивідуальної та національної свободи всіх людей і народів. В той час донбас пережив жахливі дні голоду.

Я бачив усі ці робітничі "посьолки", оці Собачівки в Гришево, землянки в Горлівці і хатки, немов песяці буди, в Сталіно /Юзівка/ - усю біду українського Донбасу. Я сам прожив з українським робітництвом в тих Собачівках несповна 2 роки, ділячися з ними долею і недолею. Один страшний жах огортав людину, коли дивився на втечу робітництва із Донбасу зимою 1941-42, та весною 1942 р. Голод шалів тоді, подібно як в 1933 р. Лише тим разом голод був викликаний війною. Колишні розкуркулені селяни і ці міліони людей, що покинули рідні села в час колективізації і голоду, рушили тепер знову, тікаючи перед новим голодом, на свої прадідівські оселі шукати хліба. А зима була дуже гостра. Мороз доходив до 30-40 степенів. Та не зважаючи на це, люди в той час втікали на Лівобережжя, а навіть в Київщину та Винниччину цілими валками. Запряжені в дво-колісну повозку чи сани мов звірята, мандрували сотки кілометрів з дітьми і з усім своїм майном на Захід. Бувало бачиш, робітник запрягся сам в сани, на санках кілька клунків та двоє троє маленьких діточок, а жінка помагає, попихати сани. Мороз сильний, що діти аж сині, а чоловік бродить по коліна в снігу і прямує все дальше і дальше від Донбасу. Таких образів було тисячі. На загал в той час донбас покинуло около мілюн робітників. Багато доді на широких українських шляхах людей замерзло, багато відморозило собі руки і ноги.

А ти стоїш і дивишся на горе безталанних та жаль і гнів огортають тебе, що нічим не можеш їм помогти, бо ти це в гіршому положенні, ти людина без документів, без хати. За тобою вовками гонять німці і хочуть знищити тебе, за те, що бажаєш свободи своїй країні та добра всім тим, з яких вони хочуть зробити своїх рабів. Але в тебе сильна віра в майбутнє рідного краю. Цей вид безталанних вандрівників-утікачів перед голодом кріпить в тобі ненависть

до ворога і ти стискаючи холодного пістоля, якого завжди носиш при собі, йдеш своїм шляхом далі виконувати свій обовязок.

Коли разом із моїм приятелем "Митарем", розстріляними німцями в березні 1944 р. в Дрогобичі, 18.лютого 1942 р. перший раз станув я ногою на Донбаську землю і йшов з Горлівки дорогою на шахту ч.5, побачив на стовпі повішених чотирьох мужчин. Кожний з них мав таблицю написом: " Я бандит... за уживання зброї повішений 15.2.42." Не весело вітали нас німці на тій землі. Але цей вид нас не збентежив. Ми прийшли сюди з твердою постановою, помстити смерть кожного замученого нашого земляка, покарати за це німців, або самим згинути.

Уже в маю 1942 р. революційно-самостійницьке підпілля було зорганізоване в Краматорську, Константинівці, Горлівці, Сталіно /Юзівка/ і Маріюполі. Українське робітництво Донбасу живо цікавилося українським визвольним рухом. Скоро самостійницькі кличі знайшли шлях у кожний завод, рудник, підприємство, у школу, кооперативу, у робітничу землянку. Найкращойна робота серед робітників та молоді у Маріупільщині. Тут зорганізовано широке підпілля в місті й околиці та розкинено масово протинімецьку літературу. Німцям вдалося викрити одно звено та заарештувати в серпні 1942 р. около 10 людей. Їх посаджено в тюрму в Сталіно. Ніхто не признався, усі мовчали, не зважаючи на те, що їх катовано. В той час в тюрмі у Сталіно згинув в грудні 1942 р. організатор Маріупільщини Степан Держко, який організаційні таїни взяв зі собою до гробу.

Але Маріупільська підпольна організація скоро вигоїла рани і вела далі конспіративну роботу. Під осінь 1942 р. український визвольний рух всецило панував над ситуацією ц цілому Донбасі. Революційна сітка почала поширюватися навіть на Ворошиловград /Луганськ/, Старобільск, Таганріг, Ростів та зачала вкорінюватися на Кубані. Одначе на територіях области Ворошиловградської і Кубані ширшої діяльності годі було розвинути, бо уже в січні 1943 р. прийшли туди знову большевики. На Кубані смертюгероя згинув Тимко, заарештований німцями підчас революційно-самостійницької роботи.

Коли в половині січня 1943 р. політичний провід визвольного руху на Донбасі побачив, що німці в наслідок програної битви під Сталінградом будуть тікати на захід, дав, порозумівшись з головним визвольним центром розпорядження, розкинути у всій околиці на прилюдних місцях протинімецькі і протибольшевицькі листівки, які взивали нарід ставати під прапори Самостійної України до боротьби проти двох імперіялізмів. Кромі того головний визвольний центр дав наказ усім зорганізованим революціонерам лишатися на теренах, які залишали німці. Приготування до виконання приказу пройшли в цілому донбасі. Масово розкинено листівки і літературу. Знищено шляхи і звязкові пункти. Нарід організувався на випадок приходу большевиків. 4-го лютого 1943 р. большевики заняли Славянськ, а 6 лютого 43 р. Краматорськ. Самостійники-революціонери, що діяли в тому районі, усі лишилися під большевиками. Дальше большевики, фланкуючи Донбас, заняли Лозову, Павлоград, зблизилися до Дніпропетровська і Запоріжжа. Південний фланг большевицької армії зближався до Маріуполя. Донбасові грозило окруження. Зі спокоєм очікували революціонери на прихід большевиків. Але 20.2. 43 р. німці розпочали протинаступ і до 28.2.43 р. виперли большевиків поза Донець в горішній течії і поза Міюс. Фронт устійнився від Білгорода поза Харків, через Ізюм, поза Славянськ, через Добальцево і дальше Міюсом до Азовського моря. Німці почали знову свою ганебну роботу. Кого не вбивали большевики або не змобілізували до червоної армії, того знищили німці.

Коли німці зачали наступ і бої проходили селами, нарід ховався в підвали, щоб заблукані кулі не скоротили їм життя. Німці кидали в підвали гранати і мордували невинне населення, мовляв, де партизани. Так німці замордували поверх 300 жителів села Знаменівка та спалили около 100 хат. Мордували людей в Петропавлівці, за те, що по втечі німців позабирали лишене німцями майно. Подібні погроми відбувалися в Лозовій, Барвінкові, Гришино і в багатьох інших селах.

Як тільки німецькі війська відбили від большевиків Славянськ і Краматорськ на Донбасі, з місця почали шукати винних у розкененні перед їх втечею листівок. Пройшли масові арешти в Славянську, де був заарештований інж. Шинкар з групою самостійників і в Краматорську, де арештовано цілий ряд самостійників. Організатор цього району "Остап" намагався зорганізувати втечу арештованих, однак акція не вдалася і він сам попав до тюрми. Арештування провадив фольксдойч, бурмістр Краматорська, В. Шопен. Всіх арештованих перевезено до тюрми в Горлівці. В тюрмі в Горлівці "Остап" ще раз намагався організувати втечу. Він сконтактувався з іншими вязнями і зі своїми друзями на волі. Організацію втечі взяла на себе молода дівчина "Циганка-Нюра". На нещастя "Остап" в той час захворів на тиф і з втечі нічого не вийшло. Але він і тепер не дає за програну. В тюремній лікарні ним піклується член підпілля, стара жінка С.П., з походження росіянка, що враз із Нюрою помагає втекти Остапові. По втечі Остап перейшов з Нюрою в Холодноярщину і там організував підпілля УПА. Прочі арештовані звільнилися з тюрми підчас другого відвороту німців у вересні 1943 р.

В березні 1943 р. були в Донбасі другий раз розкинені протинімецькі і протибольшевицькі листівки. Німцям не вдалося цим разом зловитиані одного революціонера. Лави революціонерів росли з дня на день. Нарід стихійно організувався в підпольні круги. Доказом поширення та надзвичайної популярности українського визвольного-революційного руху було те, що його гасла та акція захоплювали навіть москалів. Літом 1943 р. німці заарештували на Рудченково групу 30 москалів-робітників і інтелігентів, які прочитавши українську самостійницьку літературу, самі зорганізували собі підпільне звено, перепечатали листівки на писальних машинах і роздали людям.

Коли підпілля набирало щораз сильніших динамічних форм та коли були в районі Сталіно зорганізовані боївки, що нападали на німців, провід революційного підпілля Донбасу почав організувати охотників і пересилає їх до відділів УПА на Волинь і на Правобережну Україну. В цьому положив великі заслуги заступник провідника ~~Хххххх~~ підпілля Донбасу, Василь Михайлович Козик, застрілений німцями в Умані в листопаді 1943 р. Цей великий патріот і революціонер, родом з Криворіжжа, відсидів 7 років в таборах на Сибірі, а опісля вернувшись на Україну став в лавах українського визвольного руху, куди післав теж свою 20-літну доньку. Підчас організації боївок в Гришино та при закопуванні зброї заарештували німці кількох самостійників, між ними Якубовича Валерія і Петренка Василя. Оба вони сиділи в тюрмі в Сталіно, а опісля були перевезені в концлягер Дахав і дочекалися волі в маю 1945 р.

З початком червня 1943 р. перевели німці арештування в Марюполі, по сильній акції, яку повели самостійники проти примусового посилання людей копати протитанкові рови довкруги міста. Акція була проведена так сильно, що нарід збунтувався підчас копання ровів, вбив трьох німців наганячів, а решту важко побив. Після тої акції німці заарештували цілий ряд українських громадян враз із організатором підпілля Теодором Лічманом, що згинув опісля в концентраційному таборі. В той час згинув також розстріляний німцями Теодор Гриців.

Впродовж дворічної революційної праці пропаганда визвольного руху мала величезні успіхи. Тоді пораз перший в історії Донбасу українське робітництво доказало свою нерозривність з усією Україною та дало запоруку, що в майбутніх визвольних змаганнях відіграє першорядну ролю. Від часу коли тому 70 років Джон Джеймз Гюз заложив перші заводи в Донбасу та заснував був місто Юзівку /Сталіно/, усе робітництво було під впливом з початку російських соціял-демократів, а опісля большевиків. В 17-тих роках організоване Ворошиловом Артьомом і другими большевицькими ватажками робітництво помагало руйнувати мо оду українську державу. В 1941-43 рр. ситуація змінилася. Завдяки впертій, тяжкій та самопожертвенній праці самостійницького ОУН, вдалося насамперід вкорінити українську самостійницьку ідею та спопуляризувати. Багато робітників кровю своєю доказали і сьогодні доказують, що ці ідеї є їм рідні та дорогі. Це свідчить,

що і в майбутньому робітництво Донбасу піде правильним шляхом та стане на захист волі, прав і незалежности своєї батьківщини. Робітництво Донбасу побачило брехню московського большевизму та зрозуміло в цілій своїй наготі облудність та підлість викривлених та спростачених большевиками марксівських ідей. Кровю своїх найкращих синів доказало воно свою непохитність в вірі в майбутність самостійної України. Немає ні міста ні села на Донбасі, де не знали би про українську визвольну боротьбу, про самостійницьку ОУН, про геройську УПА.

Я не можу забути молодого хлопця із Маріюполя Володю К. і його меншого брата. Його батька розстріляли большевики за приналежність до СВУ, коли йому було 9 років. Батьківський заповіт глибоко засарбувався йому в серці. Він шукав правди, він заснував в большевицькій школі, будучи учнем 8 кляси, в 1940 р. в Маріюполі "Товариство Чорного Тризуба". Коли я зустрів його в травні 1942 р. він заявив, що на мої слова він чекав уже кілька років. Найбільшою радістю для нього була самостійницька література, яку я йому давав прочитати. Усі ці книжки він переписував разом зі своїм 14-літнім братом днями і ночами, щоб могти їх дати читати іншим товаришам. Він скоро зорганізував революційний кружок серед молоді Маріюполя, а коли грозив йому арешт, перейшов у підпілля і працював вперто з величезним успіхом в інших районах Донбасу. Організував молодь в багатьох ~~селах південних~~ районів Донбасу, розкидав в театрах і кінах ~~листівки.~~ Коли большевики в вересні 1943 р. зайняли Донбас, переїхав в Холодноярщину, де його в листопаді 1943 р. заарештували німці та вивезли в концлагер Дахав, а опісля в дору. В маю 1945 р. звільнили його американці.

Коли вересні 1943 р. большевики перелопали другий раз фронт, головний революційний центр маючи досвід з першого пролому большевиків в лютому 1943 р. р. дав наказ більш розконспірованим революціонерам податися на захід, а добре законспірованим лишитися на місці. Большевики заняли Донбас у перших днях вересня 1943 р. і посунулися на захід.

Я виїхав з Донбасу до Миколаєва над Чорним морем. Сидячи на кватирі в одного самостійника, я пізнався з його сином, червоноармійцем, що тому три дні втік був з червоної армії, коли вона занимала Донбас і прямував до Дніпра. Він був капітаном червоної армії і служив від 1939 р. у війську. Перед тим не знав нічого про український визвольний рух. Але коли червона армія зблизилася до Дніпра і його частина стояла на Донбасі, він довідався про українську самостійницьку діяльність Степана Бандери, ОУН та про УПА. Робітники давали йому читати листівки і самостійницьку літературу. Він переконався, що український визвольний рух це сила, перед якою майбутність. Тому забрав він ще чотирох червоноармійців і втік з армії, щоби дістатися до УПА і воювати за самостійну Україну. Цей факт нехай послужить як доказ, який вплив мала самостійницька діяльність на населення України навіть на теренах занятих большевиками.

Або інший факт: В різних містах України стояли батальони, силою зорганізовані з полонених червоноармії. Треба знати, що перед полоненими червоноармійцями стояла дилема: згинути голодовою смертю в німецькому полоні, або "добровільно" зголоситися до німецького війська. Таких "добровольних" батальонів було в Україні декілька. Один такий батальон стояв в Сталіно. В його склад входили: кавказці, кубанці й інші. Коли я нав'язав контакт з батальоном і роздав помік них самостійницьку літературу, весь батальон станув під стяг української самостійницької боротьби. Чвени батальону доставляли зброю, перевозили розкидали листівки, робили пропаганду між іншими батальонами, виконували атентати на німців, занималися курієрською службою, а коли дістали наказ, щоб перейти до УПА в Холодний Яр, вони вистріляли німецьку команду перейшли в ліс.

Це що публікую, це лише сота часть цієї геройської боротьби, яку вів український нарід в рр. 1941-44 на Східних Українських землях. Багато ще сьогодні не можна писати, бо ще живуть люди і продовжують боротьбу, яка є ще жорстокішою.

як проти німців. Деяку, що згинули, лишили своїх рідних і про них теж не можна писати.

Визвольна боротьба проти німців в час другої світової війни знайде ще істориків, які обєктивно висвітлять ці геройські криваві часи. Свої спомини пишу головно тому, щоб виявити всю брехливість большевицьких пропагандистів з "Радянської України", львівської "Вільної України", чи американських "Українських Щоденних Вістей" та інших большевицьких рептильок, що горлають /втюють їм мов на замовлення також всілякі українські псевдо-соціялісти/, що маси українського робітництва і селянства є проти них і т.д.

Хочу на тому місці запитати всіх тих большевицьких ступайків, запроданих прислужників москви, всіх тих мануїльських, хрущових, гречух, корнійчуків, бажанів і інших росовичів. Де вони були в той час, коли німецькі садисти руйнували Україну, нищили нарід, стріляючи тисячі і вивозячи на каторжні роботи в Німеччину? Чому не організували самооборони? Вони усі сиділи в Уфі, в комфортних готелях і писали відозви до українського народу, щоб він боровся та саботував накази німців, виголошували промови через радіо, що Сталін не знав про голод в 1933-34 р. що він виновників покарає, взивали до вірности Сталінови, а Сталін за це винагородить український нарід і дасть йому самостійну Україну.

А український нарід в той сам час крівався і провадив боротьбу з наїзниками. А боротьбу цю організували не сталінські лакеї-квіслінги, хрущови, мануїльські, а український визвольний рух зі самостійницькою ОУН на чолі. Нарід дістав інструкції і вказівки, як відноситься до німецьких наказів, були створені самооборонні відділи, а опісля і Українська Повстанча Армія, яка охоронила нарід перед терором, врешті Українська Головна Визвольна Рада /УГВР/, революційний підпільний уряд України. Один з членів розгромленого німцями львівського уряду перевів інспекцію майже всіх областей України 1942 р. Чому цього не зробили панове мануїльські і хрущови? Ми не стрічали на Україні ніяких нелегальних протинімецьких відозв підписаних квіслінгами хрущовими, дарма, що вони мали до диспозиції усе, навіть агентів на тилах німців. Лише в 1943 р. вислав Сталін на Україну банди, які складалися не з українців, лише з москалів, жидів і сибіряків та інших і вони нищили те, чого не зуміли знищити німецьв, ограбили українське населення, спалили масу українських свідомих сіл і мордували селян, яких сини і доньки були розстріляні німцями за самостійницьку роботу. Чому разом з тими бандами не прийшли панове Мануїльські на Україну?

Тепер ви, прийшовши ц Україну разом з новим большевицькомосковським наїзником, опльовуєте тих, що захищали нарід перед німецьким терором в імя самостійної України, та в імя цієї ідеї, в імя свободи людини і народів поневолених Москвою дали борються.

Та не довго ви, зрадники, разом зі своїми московськими хлібодавцями будете гнобити нарід! Гнів народу над вами мов буря висить. І недалекий вже той час, коли ті самі робітники з Донбасу, Харкова, Києва, Запоріжжа і Кривого Рогу, ті самі селяни з колхозів, що боролися з німцями в імя самостійної України, зметуть і вас з лиця землі.

-х-х-х-х-